

Борщ К. В.,

*слухач I курсу магістратури факультету
заочного навчання та післядипломної освіти
за спеціальністю «Психологія» Інституту
кримінально-виконавчої служби*

Науковий керівник:

Бойко-Бузиль Ю. Ю.,

*кандидат психологічних наук, доцент,
завідувач кафедри психологічних дисциплін
Інституту кримінально-виконавчої служби*

ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СИСТЕМИ

Про проблематику кримінально-виконавчої системи доцільно говорити через призму науки, яка вивчає увесь спектр психологічних фактів, закономірності та механізми поведінки засуджених в установах виконання покарань, соціально-психологічні явища, що виникають в їх середовищі, а також ефективність засобів впливу, що застосовуються співробітниками виправних установ в процесі виконання покарання. Адже саме наука, яку називають пенітенціарною психологією є важливою складовою у формуванні цілісного механізму у вирішенні проблем кримінально-виконавчої системи, де психологічна складова відіграє одну з ключових ролей.

Відомо, що перед виправними установами стоять складні завдання з перевиховання та ресоціалізації осіб, які переступили закон та вчинили кримінальне правопорушення. Саме у зазначених аспектах виникають основні психологічні проблеми.

Беручи до уваги те, що процес перевиховання організовується в умовах виконання кримінального покарання, який сприймається засудженими через призму кари. Метою покарання (покарати за злочин відповідно до завданої шкоди; виправити, перевиховати та повернути в суспільство; попередити злочин в майбутньому) можливо зреалізувати лише при якісній професійній діяльності персоналу кримінально-виконавчої системи. Відтак, однією з актуальних проблем є прогалини у їх кваліфікованості. Персонал часто не володіє достатньою психолого-педагогічною культурою, гуманним ставленням до ув'язнених, що нерідко призводить до формальних заходів та формальної організації процесу відбування покарання і таким чином сприяє подальшій деформації особистості. Наприклад, визначення правил режиму має бути завжди психологічно обґрунтованим та доцільним. Персоналу виправних установ

важливо знати, як різні типи засуджених і кожен з них окремо сприймають і переживають ті чи інші режимні обмеження. Тому важлива роль психологів полягає в поширенні психологічних знань та формуванні психологічної культури «вихователів», що працюють із засудженими.

Наступною проблемою виступає саме психологічна деформація персоналу установ виконання покарань. Під професійною деформацією розуміють вплив умов і змісту професійної діяльності на зміну особистісних якостей та поведінку співробітників. На ранніх етапах служби особистісні зміни проявляються в засвоєнні професійного жаргону, наслідуванні манери поведінки засуджених. Надалі відбувається втрата здатності до співпереживання чужому горю, формування установки на посилення покарання. Рукоприкладство, грубість, застосування спец засобів без належної необхідності – це крайні форми прояву професійної деформації. Функція наглядача неминуче веде до формування відповідної форми поведінки та рис особистості. Протистояти цьому важко без відповідної профілактичної роботи, тому робота психолога і при цій проблемі є неминучою.

Також доцільно звернути увагу на суб'єкта ресоціалізації, а саме засудженого, бо основний модуль психологічних проблем пов'язаний саме з цією категорією осіб. Академік М. В. Синьов зазначає, що гуманізація кримінально-виконавчої системи ускладнила об'єкт соціальної діяльності співробітника виправної установи. Зросла значущість процесу ресоціалізації засудженого та умінь діагностувати такі характеристики особистості, як ступінь вираженості його кримінальної спрямованості; піддатливість виховним впливам; досвід злочинної діяльності; мета і мотиви засуджених в умовах ізоляції; особливості зв'язків засуджених із навколишнім середовищем і зовнішнім світом [1, с. 26].

Спецконтингент, з яким працює персонал – це особи, які мають значну деформацію моральних якостей і споживацькі погляди на життя. Традиційно в пенітенціарній психології виділялися наступні типи засуджених: актив – особи з вираженою позитивною спрямованістю, які характеризуються активною участю в трудовому процесі, ініціативним ставленням до навчання, ретельністю у виконанні доручень, позитивним впливом на інших членів групи; резерв – засуджені, які беруть участь у трудовому процесі, у навчанні, але поведінка їх характеризується незначною ініціативністю; пасив – засуджені з невизначеною спрямованістю, які вагаються у виборі стратегії та тактики своєї поведінки, а їхні вчинки значною мірою залежать від ситуації; засуджені з негативною спрямованістю – ті, для кого характерні порушення режиму, негативне ставлення до будь-яких форм позитивного впливу, підвищена конфліктність. Виходячи з такої класифікації персонал кримінально-виконавчої системи використовує різноманітні заходи впливу на засуджених [2, с. 60].

Перш за все, слід зазначити, що більшості ув'язнених притаманні специфічні емоційні стани – недовірливість, підозрливість, тривожність, драгівливість, збудливість, агресивність, а також пригніченість, почуття власної неповноцінності тощо. Вони викликаються наступними чинниками: 1) ізоляція від суспільства і розміщення у замкненому середовищі. 2) тотальна регламентація життєдіяльності та наявність жорстких санкцій за порушення як офіційних приписів, так і неформальних норм і правил поведінки. Таким чином, кожна особа перебуває під подвійним контролем – адміністрації та мікросередовища засуджених, причому уявлення про «правильну поведінку» у них можуть бути діаметрально протилежними; 3) обмеження у задоволенні потреб, у першу чергу біологічних, та примусове включення до одностатевих соціальних груп [2, с. 78].

Ще однією з актуальних проблем в діяльності кримінально-виконавчої системи є адаптація звільненого до умов існування в нормальному соціальному середовищі на свободі. Це також є важливим завданням діяльності психолога. Адже від того, як відбувається процес пристосування такої категорії осіб до нових для них соціальних умов, життєвих цінностей, норм і правил поведінки в соціумі, залежить не лише їх становище, а й розвиток суспільства в цілому.

Зазвичай більшість колишніх засуджених соціально дезадаптовані або у них переважає неадекватна поведінка, тому таким індивідам необхідно в короткі терміни відновити такі соціально значимі навички, як уміння заробляти і витратити гроші, забезпечувати себе одягом, харчуванням, житлом. Окрім того, допомогу в соціальній адаптації необхідно надавати й близькому оточенню, тобто сім'ї колишнього засудженого, адже за період перебування останнього за ґратами у їхньому житті могли відбутись значні зміни. Отож, можна говорити про двоякий характер надання повноцінної соціально-психологічної допомоги в адаптації: з одного боку, це допомога колишньому засудженому в засвоєнні і відновленні старих навичок і ролей, з іншого – допомога сім'ї й оточенню.

Умови діяльності персоналу установ виконання покарань характеризуються певною специфікою: високий ступінь «закритості» виправних установ (однотипність навколишнього оточення, об'єктивне обмеження рухової активності, постійний контакт із засудженими, обмеження кола професійного спілкування); тверда регламентованість спілкування (специфічні норми і правила поведінки, субординація, нормативно-правове регулювання діяльності); високий рівень постійних емоційних навантажень, специфічний режим роботи; негативний вплив кримінального середовища, що також виступає однією з провідних психологічних проблем кримінально-виконавчої системи. Дана проблема тісно переплітається з психологічною деформацією персоналу, адже всі ці категорії є чинниками виникнення у персоналу психологічної деформації.

Висновок. Психологічна проблематика кримінально-виконавчої системи охоплює багато напрямків. Нами було перелічено лише маленький шматок цього великого пласту проблем, для вирішення яких необхідно виокремлення та застосування дієвих механізмів, що і обумовлює перспективи наших подальших розвідок.

Список використаних джерел

1. Робоча книга пенітенціарного психолога / за ред. А. М. Синьова та В. С. Медведєва. Київ, 2000. 210 с.
2. Юридична психологія: підручник / Александров Д. О., Андрюсюк В. Г., Казміренко Л. І. та ін.: заг. ред. Л. І. Казміренко, Є. М. Моїсеєва. Вид. 2-е, доопр. та доп. Київ: КНТ, 2008. 352 с.

*Гагаріна К. О., Рассадіна А. О.,
слухачі I курсу магістратури факультету
заочного навчання та післядипломної освіти
за спеціальністю «Психологія» Інституту
кримінально-виконавчої служби*

Науковий керівник:

Бойко-Бузиль Ю. Ю.,
*кандидат психологічних наук, доцент,
завідувач кафедри психологічних дисциплін
Інституту кримінально-виконавчої служби*

РОЛЬ ЦЕРКВИ У РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

Нині кримінально-виконавча система спрямована на ресоціалізацію засуджених через призму розуміння мети покарання не тільки як карі, але і як механізму виправлення засуджених та запобігання скоєння ними повторних злочинів. Однак, виправлення та підготовка засудженого до життя в суспільстві істотно ускладнюється тим, що умови відбування покарань в установах виконання покарань кардинально відрізняються від умов існування індивіда у суспільстві. Саме церква допомагає засудженим впоратися з суперечностями та підготуватися до звільнення та початку нового життя.

Проблематиці діяльності релігійних організацій та окремих аспектів функціонування релігії присвячені роботи Є. Ю. Барабаша, О. А. Дуки, І. В. Пахомова, М. О. Супруна, О. Н. Ярмаша та ін. Науково-прикладні аспекти ресоціалізації засуджених до позбавлення волі досліджено у працях І. Г. Богатирьова, О. М. Джужи, О. Г. Колба, О. С. Міхліна, М. С. Пузирьова,